

มูลเหตุแห่งการเปลี่ยนพระราชหฤทัยของพระเจ้าอโศกมหาราช สู่การปกครองที่ทรงธรรม

Grounds for Mind Conversion of Asoka the Great to Rule rightly

ชูชิต ชายทวีป

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นมูลเหตุแห่งการเปลี่ยนพระราชหฤทัยของพระเจ้าอโศกมหาราชมาสู่การปกครองที่ทรงธรรม โดยการศึกษาข้อมูลสนับสนุนมูลเหตุที่ทรงเปลี่ยนพระราชหฤทัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ในทางพระพุทธศาสนาอรรถกถาฎีกา รวมถึงผลงานวิชาการของนักวิชาการสมัยใหม่ เพื่อเป็นการสร้างแรงบันดาลใจสนับสนุนการทำดีต่อไป จากการศึกษาพบว่าพระเจ้าอโศกมหาราชทรงเปลี่ยนพระทัยมานับถือพระพุทธศาสนาและประกาศพระบรมราชโองการอันเป็นธรรมด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ 1) พระองค์ทรงสลดสังเวชกับการตายของทหารและประชาชนในการทำสงครามที่แคว้นกาลิงคะซึ่งพระองค์เป็นต้นเหตุและ 2) การได้สดับตรับฟังพระธรรมเทศนาจากสามเณรนามว่านิโครธในเรื่องความไม่ประมาท อย่างไรก็ตาม นักวิชาการบางคนมองว่า พระองค์อาจมีพระประสงค์จะเปลี่ยนพระทัยมานานแล้วเพราะเหตุว่า พื้นฐานจิตใจของพระองค์ไม่ใช่คนชั่วมาโดยธรรมชาติ เป็นเพราะพระองค์ยังไม่ได้สติและยังมัวเมากับอำนาจภายหลังจากที่พระองค์มีสติสำนึกชั่วดีแล้ว พระองค์จึงสร้างคุณานุโยชน์แก่ชาวโลกอย่างมากมายมหาศาล

คำสำคัญ : มูลเหตุแห่งการเปลี่ยนพระราชหฤทัย, พระเจ้าอโศกมหาราช, การปกครองที่ทรงธรรม

Abstract

This article aimed to search for grounds for mind conversion of Asoka the Great to rule rightly. This study supported the data about causes of his mind conversion based on Buddhist texts, exegesis, sub-exegesis as well as academic works of modern scholars to engage the inspirations to do the good deeds. From studying all of these, it was found that Asoka the Great converted to Buddhism and declared right command with two reasons: 1) he felt so profoundly sorrow and remorse concerning the soldiers

and people death in the aggressive war caused by him at Kalinga region, and 2) he listened to Buddhist teaching and the diligence from the novice named Nikrodha. On the other hand, some scholars said that he might have wanted to convert for a long time because his mind is not bad by nature. Perhaps he might feel non-conscious to realize what it is and infatuated with his own might. After he had been able to realize what it is, he also gave various values to people.

Keywords: Grounds for Mind Conversion, Asoka the Great, to Role rightly

บทนำ

ความดีเป็นสิ่งประเสริฐที่นำความสุขมาให้แก่ผู้ทำความดี แต่การทำความดีกลับเป็นการยากสำหรับคนชั่ว และเป็นการง่ายสำหรับคนดี ทั้งนี้ก็เพราะว่า คนดีมีคุณสมบัติของจิตใจที่ได้รับการสั่งสมฝึกฝนอบรมจนเกิดเป็นความเคยชินและชอบกระทำสิ่งที้นำความสุขมาให้ตนอย่างสม่ำเสมอและไม่นิยมชมชอบกับการทำความเดือดร้อนให้กับตนและคนอื่น ซึ่งตรงข้ามกับคนชั่ว ที่มีจิตใจโน้มเอียงกับการทำสิ่งที่เป็นความผิด อันเป็นเหตุนำความทุกข์มาให้ตนและคนอื่น การที่คนชั่วสามารถกลับใจมาเป็นคนดีจึงเป็นสิ่งที่น่ายกย่องและควรให้โอกาสแก่ผู้นั้น แต่การที่คนดีกลับใจเป็นคนชั่วหรือเป็นคนเลวโดยอ้างความจำหรือสถานการณ์บีบบังคับเพื่อการอยู่รอดนั้น เป็นสิ่งที่ไม่น่าสรรเสริญเยินยอและเป็นสิ่งน่ารังเกียจ ความดีเป็นประหนึ่งเพชรและทองซึ่งมีค่าอยู่ทุกที ไม่ว่าจะอยู่ในที่ไหนๆ คุณค่าของเพชรและทองก็คงอยู่อย่างนั้นมิแปรผันเป็นอย่างอื่น ส่วนความชั่วเป็นเหมือนกับอุจจาระ ซึ่งแม้ว่าจะอยู่ในที่ไหนก็ไม่มีใคร

ต้องการ เพราะคุณค่าของอุจจาระเป็นที่น่ารังเกียจน่าขยะแขยง ไม่มีผู้สรรเสริญเยินยอ และดีค่าอุจจาระเป็นสิ่งประเสริฐที่สามารถนำมาไว้ใกล้ตัวได้เหมือนเพชรและทองเช่นเดียวกัน การทำความดีก็มีแต่คนยกย่องสรรเสริญ ตรงข้ามกับการทำชั่วย่อมมีแต่การตำหนิและสาปแช่ง นี่คือนิสัยและค่าที่แตกต่างกัน เช่นกันเดียวกับพระเจ้าอโศกมหาราชซึ่งเป็นเป็นพระราชที่ได้รับการยกย่องสรรเสริญเยินยอมีพระเกียรติคุณกว้างไกลยิ่งใหญไพศาลด้วยพระองค์ทรงเป็นผู้ทรงธรรมและปกครองอาณาจักรของพระองค์ด้วยธรรม ดังนั้นจึงไม่ได้ทำความเดือดร้อนให้กับพสกนิกรของพระองค์ซึ่งก่อนที่พระองค์จะหันมาทรงธรรมได้ดังนี้ อะไรเป็นมูลเหตุแห่งการเปลี่ยนพระราชหฤทัยของพระองค์ซึ่งบทความนี้จะได้นำเสนอและค้นหาข้อเท็จจริงของการเปลี่ยนพระราชหฤทัยจากอธรรมมาสู่ธรรม

ประวัติพระเจ้าอโศกมหาราช

พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นพระราชานักรบแห่งราชวงศ์โมริยะพระองค์ที่สามรองจากพระเจ้าจันทรคุปต์และพระเจ้าพินทุสารซึ่งเป็นพระราชบิดา และทรงเป็นพระราชอาชญาพระองค์แรกที่รวมประเทศอินเดียเป็นหนึ่งและแบบอย่างแห่งการปกครองที่ดีที่สุดพระองค์หนึ่งในประวัติศาสตร์ที่โลกเคยจารึกไว้ พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นพระโอรสของพระเจ้าพินทุสารกับพระนางเจ้าธรรมาประสูติในปีพ.ศ. 184 และเมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชมีพระชนมายุได้ 17 พรรษาพระองค์ก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นอุปราชเสด็จไปครองแคว้นอวันตี ณ นครอุชเชนี ทรงอภิเษกสมรสกับพระนางเวทิสามหาเทวี ทรงมีพระโอรสองค์แรกเมื่อพระชนมายุได้ 20 พรรษา ชื่อ เจ้าชายมหินทะ และมีพระราชธิดาองค์แรก ชื่อ พระนางสังฆมิตตา เมื่อพระชนมายุได้ 22 พรรษา ในปีพ.ศ. 214 พระเจ้าพินทุสารเสด็จสวรรคต เจ้าชายอโศกทรงมีพระชนมายุ 30 พรรษา ได้เสด็จกลับพระนครปาฏลีบุตร ทำสงครามชิงราชสมบัติได้สำเร็จ เสด็จเสวยราชสมบัติ และราชาภิเษกเมื่อ พ.ศ. 218 พร้อมกับทรงสถาปนาพระนางอสนิมิตตาเป็นพระอัครมเหสี (พระธรรมปิฎก ประยุทธ์ ปยุตโต, 2541 หน้า 106-107) พระองค์ได้เข้าโจมตีแคว้นกาลิงคะบริเวณแม่น้ำมahanทีกับแม่น้ำโคธาวารีซึ่งได้ฆ่าผู้คนตายมากกว่าหนึ่งแสนคนและจับนำมาเป็นเชลยอีกหนึ่งแสนห้าหมื่นคน นี้อโศกนาฏกรรมอันเกิดจากสงครามในยุคของ

พระองค์ สี่ปีต่อมาพระองค์ได้มีพระกระแสรับสั่งให้จารึกความสดสังเวชพระทัยในเรื่องนี้ให้ประชาชนได้รับรู้ทั่วกัน และใช้ชีวิตที่เหลือของพระองค์ด้วยการเผยแผ่ธรรม (www.encyclopedia.com/topic/Asoka.aspx) พระองค์ทรงครองราชย์รวมทั้งสิ้น 42 ปี จึงสวรรคตในปี พ.ศ. 260 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2552 หน้า 30) อย่างไรก็ตาม นักวิชาการชื่อ เอ็กเกอร์มอนท์ (Eggermont) ผู้อุทิศตนเองเพื่อศึกษาประวัติและเรื่องราวของพระเจ้าอโศกกล่าวว่า วันเวลาเหตุการณ์ต่างๆของพระเจ้าอโศกมหาราชยังเป็นเรื่องที่ต้องถกเถียงกันในหมู่นักวิชาการ(P.H.L.Eggermont, 1956) ทั้งนี้ เพราะมีหลายคัมภีร์ที่กล่าวถึงพระเจ้าอโศกต่างกัน เป็นต้นว่าคัมภีร์อโศกาวทานเป็นคัมภีร์ฉบับภาษาสันสกฤต คัมภีร์มหาวงศ์ คัมภีร์ทิพทาน ชินกาลมาลีปกรณ์ และปฐมสมันตปาสาทิกา อรรถกถาวิญญูกรวมถึงในตำราชั้นหลัง เช่น ปฐมสมโพธิกถา ซึ่งบทความนี้จะชี้ให้เห็นถึงมูลเหตุที่พระองค์ทรงเปลี่ยนพระราชหฤทัยที่โหดร้ายมาสู่ธรรมได้อย่างไรต่อไป

มูลเหตุสำคัญของการเปลี่ยนพระราชหฤทัยจากจันทาโศกสู่ธรรมาโศก

คัมภีร์พระพุทธศาสนากล่าวว่า วันหนึ่ง พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นสามเณรนามว่านิโครธ ผู้มีลักษณะอาการสำรวมสงบ มีอิริยาบถงดงาม ทรงชื่นชมเลื่อมใส จึงโปรด

ให้อำมาตย์นิมนต์สามเณรเข้ามา ณ ที่ประทับ ทรงถวายภัตตาหารแล้วตรัสถามว่า สามเณรทราบคำตรัสของพระพุทธเจ้าไหม สามเณรนั้นแท้ที่จริงทรงเป็นพระอรหันต์ ได้ถวายพระพรตอบว่าพอทราบอยู่บ้าง และได้ถวายอนุโมทนาด้วยคาถาธรรมบทอันเป็นการแสดงหลักความไม่ประมาท ทำให้พระเจ้าอโศกทรงเลื่อมใสยิ่งขึ้น จึงทรงอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุจำนวนมาก และได้ตั้งอยู่ในพระสงฆ์และศีล (พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552 หน้า 43) คัมภีร์สมันตปาสาทิกา กล่าวไว้ว่า แท้จริง สามเณรรูปนี้คือโอรสของเจ้าชายสุมนะซึ่งเป็นพระราชโอรสองค์โตของพระเจ้าพินทุสารเมื่อพระเจ้าพินทุสารสวรรคต เจ้าชายอโศกเข้ามายึดอำนาจจับเจ้าชายสุมนะสังหารเสีย ชายาของเจ้าชายสุมนะซึ่งมีครรภ์แก่ได้หลบหนีไปจนถึงหมู่บ้านคนจันทาลแห่งหนึ่งและประสูติเจ้าชายนิโครธที่นั่นแล้วได้รับการดูแลจากหัวหน้าคนจันทาลจนอายุ 7 ขวบ จึงได้บรรพชาเป็นสามเณรและต่อมาได้พบกับพระเจ้าอโศก (ปฐมสมันตปาสาทิกาแปลภาค 1 หน้า 77) จากเรื่องราวในทางพระพุทธศาสนา พระเจ้าอโศกทรงพิจารณาลักษณะของสามเณร ดังนี้ “ครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้ว พระราชาได้ทรงพระรำพึง ดังนี้ว่า “ชนแม้ทั้งหมดนี้ มีจิตฟุ้งซ่านมีส่วนเปรียบเหมือนมฤคที่วิ่งพล่านไป, ส่วนทารกคนนี้ ไม่มีจิตฟุ้งซ่าน, การมองดู การเหยียดดู การคู้แขน และการเหยียดแขนของเขางามยิ่งนัก ภายในของทารกคนนี้ น่าจักมี

โลกุตระธรรมแน่นอน ดังนี้ พร้อมกับ การทอดพระเนตรเห็นของพระราชานั้นเอง พระหฤทัยก็เลื่อมใสในสามเณร ความรักก็ตั้งขึ้นถามว่า “เพราะเหตุไร” แก้วว่า “เพราะได้ยินว่า แม้ในกาลก่อนในเวลาที่ทำบุญนิโครธสามเณรนี้ได้เป็นพ่อค้าผู้เป็นพี่ชายใหญ่ของพระราชานี้” (ปฐมสมันตปาสาทิกาแปลภาค 1 หน้า 73) หลักฐานในทางคัมภีร์พระพุทธศาสนาชี้ให้เห็นว่า พระองค์ได้ทรงรับฟังพระธรรมเทศนาจากสามเณรนามว่านิโครธ ในเรื่องความไม่ประมาท ทำให้พระองค์ได้มีสติและปัญญาที่จะเปลี่ยนพระราชหฤทัยของพระองค์ที่ชื่นชอบการสงครามมาสู่การเผยแผ่ธรรม การเปลี่ยนพระทัยของพระองค์ทำให้พระองค์ได้ประกาศยกเลิกการประหารชีวิต โดยมีพระกระแสรับสั่งให้สรรพสัตว์ได้รับการปกป้องคุ้มครองแลรักษา แม้แต่ในโรงครัวของพระราชวัง พระองค์ยังมีพระกระแสรับสั่งอนุญาตให้ฆ่าเฉพาะนกยูงสองตัว เนื้อหนึ่งตัว เนื้อก็ไม่ถูกฆ่าสามเฒ่าเสมอ และในอนาคตเนื้อเหล่านี้จะไม่ถูกฆ่าอีกต่อไป พระองค์มีพระกระแสรับสั่งให้ปลูกต้นไม้สมุนไพร ตามรายทางเพื่อให้ผู้คนและสัตว์ได้พึ่งพิง (Anuradha Seneviratna, 1994 p. 3) อย่างไรก็ตาม คำถามที่น่าสงสัยของผู้ศึกษาประวัติพระเจ้าอโศกมหาราชก็คือว่า พระองค์ทรงเปลี่ยนพระทัยในตอนที่ไหน ที่ไหนและเมื่อไร ยังเป็นข้อถกเถียงกันในแวดวงวิชาการ

คัมภีร์ลังกา ฉบับภาษาบาลี กล่าวว่า พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเปลี่ยนพระทัย

หันมานับถือพระพุทธศาสนาซึ่งหลังจากทรงราชาภิเษก ส่วนคัมภีร์สันสกฤตไม่ได้ระบุแน่ชัด แต่อย่างไรก็ตาม เรื่องราวของพระเจ้าอโศกมหาราชในตอนแรกเหมือนกันในแง่ที่ว่าทรงเป็นผู้โหดร้ายทารุณอำมหิต คัมภีร์บาลีระบุว่า พระองค์ได้สังหารพี่น้องรวม 99 พระองค์ คัมภีร์ทิพวัตาน ฉบับภาษาสันสกฤตกล่าวถึงลักษณะอันดุร้ายอำมหิต นำเกลียดน่ากลัวของพระเจ้าอโศก และวิธีการเปลี่ยนพระทัยจากการเป็นคนน่ากลัว กตขี้ข่มเหงทารุณอำมหิต การสังหารคณะมนตรีหรือข้าราชการ 500 คน รวมถึงการเผาสนมนางในทั้งเป็น 500 คนไว้โดยละเอียด ส่วนคัมภีร์อโศกาวทาน ฉบับภาษาจีนรจนาในเชิงกวีชั้นสูงแสดงลักษณะของพระเจ้าอโศกว่าเป็นคนโหดร้าย เรื่องราวดังกล่าวนี้นักวิชาการทางพุทธศาสนาพยายามจะอธิบายเพื่อชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนพระทัยของพระองค์ก่อนการเข้ามานับถือพระพุทธศาสนาอันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่เชิงอภินิหاریย์ และในทางวิชาการต่างก็เห็นด้วยกับการสลดพระทัยในสงครามแคว้นกาลิงคะซึ่งมีพระองค์เป็นต้นเหตุ อย่างไรก็ตาม เจมส์ เอ็ม เมคไพล กล่าวถึงจุดเปลี่ยนพระทัยของพระเจ้าอโศกเอาไว้ค่อนข้างน่าสนใจว่า การทำความเข้าใจเรื่องที่ว่า เหตุใดโศกนาฏกรรมในสงครามจึงมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพระเจ้าอโศกมหาราช เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยาก พระองค์อาจต้องการเปลี่ยนพระทัยมานานแล้ว เป็นไปได้ว่าคำสอนของสาวกของพระพุทธเจ้าได้ทำให้

พระองค์ประทับใจมากกว่าการที่พระองค์เข้าใจด้วยพระองค์เอง การที่พระองค์เข้าใจหลักธรรมด้วยพระองค์เองนั้นเป็นจุดเปลี่ยนพระทัยเกิดขึ้นจากการที่นักวิชาการตีความและการเทียบเคียงในเชิงจิตวิทยาโดยเทียบเคียงให้เหมือนในพุทธประวัติตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปเจอเทวทูตทั้ง 4 คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะแล้วเกิดความรู้ความเข้าใจกระบวนการเกิดขึ้นของธรรมชาติอย่างแท้จริง จึงทำให้พุทธองค์มีพระประสงค์จะเสด็จออกบวชผนวชมากกว่าอยู่เสวยสุขในพระราชวัง พระเจ้าอโศกรับสั่งว่า เนื่องจากแคว้นกาลิงคะได้รับความปราชัย การปฏิบัติหน้าที่ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างจริงจังจึงเป็นการแสดงความเคารพและการตอบแทนต่อพระเมตตาของเทพเจ้าที่ได้ให้ชัยชนะเหนือแคว้นกาลิงคะ (Anuradha Seneviratna, 1994 pp.53-54) จะเห็นได้ว่า ความคิดในเรื่องกำชัยชนะเหนือแคว้นกาลิงคะนั้นจะเป็นพันธะสัญญาต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นการตอบแทนต่อพระเมตตาของเทพเจ้าหรือไม่ เป็นสิ่งที่ควรจะหาหลักฐานกันต่อไป

นโยบายสังคามวิชัยสูตรมวชิย

เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า ศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราชเน้นแต่นโยบายเรื่องการปกครองแบบธรรมวิชัย คือ ชัยชนะด้วยธรรมะโดยโปรดให้ส่งราชทูตที่เรียกว่า ธรรมะ-ม ห มา ต ย์” ไป เผยแผ่ พระพุทธศาสนายังนานาประเทศ ดัง

ข้อความที่ว่า “ส่วนการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น เป็นนโยบายการปกครองของพระองค์โดยพระราชดำริจัดพิธีปกครองขึ้นอย่างใหม่ ให้พุทธจักรกับอาณาจักรเป็นเครื่องอุปการะแก่กัน และลงมือจัดการปกครองอย่างนั้นในราชธานีและมณฑลที่ใกล้ติดต่อกับราชธานีก่อน แล้วขยายต่อออกไปเป็นลำดับ โดยอาราธนาพระมโศลบุตรตีสเถระให้จัดคณะสงฆ์ส่งออกไปยังเหล่าปัจฉิมประเทศอันอยู่ในพระราชอาณาจักรให้ไปอยู่สั่งสอนพระพุทธศาสนาและให้อุปสมบทกุลบุตรทั้งสังฆมณฑลขึ้นในแคว้นแคว้นนั้นๆ (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2502 หน้า 29-33) จะเห็นได้ว่า การที่พระเจ้าอโศกมหาราชเน้นการปกครองโดยธรรมก็เพราะทรงเห็นว่าการชนะด้วยสงครามหรืออาวุธหาเป็นการได้ชัยชนะที่แท้จริงไม่ แต่การได้ใช้ธรรมะเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจของคนให้รู้จักความดีความชั่ว จะช่วยทำให้คนทำแต่สิ่งที่ดีงามน่ายกย่องสรรเสริญ ข้อความดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับร่องรอยจารึกในศิลาจารึกที่ 1 ซึ่งสรุปความได้ว่า มหาอำมาตย์ข้าราชการประชาชนทั้งหลายควรเป็นผู้สนใจในธรรมอย่างยิ่งยวด ใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างยั้งยวด ตั้งใจฟังคำสั่งสอนอย่างยั้งยวด เกรงกลัวต่อบาปอย่างยั้งยวด และมีความอุทิศหาอย่างยั้งยวด พร้อมทั้งกำหนดวิธีการปฏิบัติราชการ ดังนี้ การปกครองโดยธรรม การวางระเบียบข้อบังคับหรือบัญญัติกฎหมายให้เป็นไปโดยธรรม การอำนวยการ

ความผาสุกแก่ประชาชนโดยธรรม และการช่วยปกป้องคุ้มครองโดยธรรม พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต) (2552) เห็นว่าการกำหนดวิธีการปฏิบัติราชการนั้นเกี่ยวข้องกับด้วยธรรมพระองค์ทรงเล็งเห็นคุณประโยชน์อันเกิดขึ้นโดยธรรมจึงได้ทรงวางหลักการที่เกี่ยวข้องโดยธรรม พระองค์ทรงนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เป็นนโยบายในการปกครองอาณาจักรของพระองค์โดยใช้ธรรมเป็นใหญ่ พระองค์ทรงตระหนักด้วยพระองค์ว่า ชัยชนะที่แท้จริงหาใช่เกิดจากเดชานุภาพทางการทหารหรือจากการประหัตประหารชีวิตด้วยกันเองไม่ เพราะชัยชนะดังกล่าวนี้เป็นชัยชนะที่มีอยู่ชั่วครู่ชั่วคราวมิได้ยั่งยืนและถาวร ในทางตรงกันข้าม ชัยชนะที่เกิดจากคุณานุภาพของธรรมก็จะเป็นความคงทนและไม่กลับแพ้ได้อีกตลอดชั่วกาลนาน พระองค์ได้ปฏิบัติพระองค์ในความเป็นจักรพรรดิราช ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ทรงชี้ให้เห็นว่า ในข้อปฏิบัติขององค์จักรพรรดิธรรมราชาที่เน้นที่การคุ้มครองประชาราษฎร์ คือการเน้นที่คน โดยจำแนกประชาชนที่จะพึงดูแลเป็นหมู่เหล่า 8 พวก คือ อันโตชน ชันตียะ อนุยนต์ พลกาย พรหมณคหบดี ชาวนิคมนชนบท สมณพรหมณ์ และมคิปปักษี (พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), 2552 หน้า 79) การที่พระราชชาติธรรมเป็นใหญ่เรียกว่า ธรรมราชา อันมีความหมาย 2 ประการ คือ ราชผู้ทรงธรรม และผู้มีธรรมเป็นราชา สำหรับสอง

คำนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ท่านได้อธิบายความเอาไว้ว่า ราชาผู้ทรงธรรมนั้น ชัดอยู่แล้ว แต่ในความหมายที่ 2 คือ ผู้มีธรรมเป็นราชา พระพุทธเจ้าทรงอธิบายว่า “ธรรม” เป็นราชาของพระองค์และของพระเจ้าจักรพรรดิ คือ พระพุทธเจ้าและพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงเคารพธรรมยึดธรรมเป็นหลัก นำ ถือธรรมเป็นใหญ่ เป็นธรรมาธิปไตยโดยวิเคราะห์ให้ลึกอีกว่า ราชาแปลว่า ผู้ทำให้ประชาชนชื่นชมยินดี เพราะฉะนั้น ธรรมราชา จึงแปลว่า ผู้ทำประชาชนให้ชื่นชมยินดีด้วยธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), 2552 หน้า 79-80)

นโยบายธรรมนำสู่ความสุขอันยั่งยืน

พระเจ้าอโศกมหาราชทรงมีวิสัยทัศน์ในการเผยแผ่หลักธรรมเพื่อนำความสุขมาสู่ประชาชนดังที่ปรากฏเป็นนวนโยบาย ปรากฏในเสาศิลาจารึกไปทั่วประเทศอินเดียและเนปาลอันเป็นข้อปฏิบัติที่ประชาชนจะต้องประพฤติปฏิบัติเพื่อนำความสุขมาให้ตนซึ่งผลก็จะทำให้รัฐหรืออาณาจักรของพระองค์เกิดความสงบสุขไปด้วย นวนโยบายดังกล่าวได้สะท้อนเจตนารมณ์ที่จะมอบความสุขความเจริญแผ่ขยายไปให้กว้างไกลยิ่งใหญไพศาล ด้วยการให้หลักธรรมเป็นเครื่องมือกล่อมเกล่าให้ประชาชนไม่กระด้างกระเดื่องต่อรัฐ และไม่ก่อการกบฏเกิดขึ้นในรัฐหรืออาณาจักรของพระองค์ นวนโยบายดังกล่าวนี้ เป็นการใช้ธรรมโดยให้พระภิกษุในพระพุทธศาสนาเป็น

ทูตสัมพันธไมตรีออกเป็น 9 สาย ดังนี้ สายที่ 1 จัดส่งพระมัชฌันติกเถระเป็นหัวหน้าคณะเดินทางไปประกาศหลักธรรม ณ แคว้นกัสมีระ หรือแคชเมียร์และแคว้นคันธาระ ปัจจุบันได้แก่ดินแดนแถบตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย สายที่ 2 จัดส่งพระมหาเทวเถระเป็นหัวหน้าคณะ เดินทางไปประกาศหลักธรรม ณ แถบแคว้นมคธสกลมณฑล ปัจจุบันได้แก่ รัฐไมเซออร์ และดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำโคธาวารีซึ่งอยู่ตอนใต้ของประเทศอินเดียติดกับแคว้นมัทราส สายที่ 3 จัดส่งพระรักขิตเถระเป็นหัวหน้าคณะเดินทางไปประกาศหลักธรรม ณ แถบเขตวนวาสี ปัจจุบันได้แก่ ดินแดนแถบถิ่นแคว้นกนราเหนือ ทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศอินเดีย สายที่ 4 จัดส่งพระธรรมรักขิตเถระหรือพระโยนกธรรมรักขิตเถระกล่าวกันว่า ท่านผู้นี้เป็นฝรั่งชาติกรีก ดูเหมือนจะเป็นฝรั่งคนแรกที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นหัวหน้าคณะเดินทางไปประกาศหลักธรรม ณ แถบถิ่นอปรินตกชนบทปัจจุบันสันนิษฐานว่า คือ แถบชายทะเลเหนือเมืองบอมเบย์ (มุมไบ) สายที่ 5 จัดส่งพระมหาธรรมรักขิตเถระเป็นหัวหน้าคณะเดินทางไปประกาศหลักธรรม ณ แถบถิ่นแคว้นมหารัฐสะ ปัจจุบัน ได้แก่ รัฐมหาราษฏรี หรือ ดินแดนแถบตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากเมืองบอมเบย์ออกไป สายที่ 6 จัดส่งพระมหารักขิตเถระเป็นหัวหน้าเดินทางไปประกาศหลักธรรม ณ แถบถิ่นโยนกประเทศปัจจุบัน ได้แก่ แคว้น

แคว้นของพวกฝรั่งชาติกรีกในทวีปเอเชีย
ตอนกลาง เหนือประเทศอิหร่านต่อขึ้นไป
จนถึงเตอร์กิสถาน (ดินแดนที่เป็นประเทศ
อิหร่านและตุรกี) สายที่ 7 จัดส่งพระมัทรมิม
เถระเป็นหัวหน้าเดินทางไปประกาศ
หลักธรรม ณ ดินแดนแถบดินภูเขาหิมาลัย
(หิมวันตประเทศ) ปัจจุบัน คือ ดินแดนแถบ
เทือกเขาหิมาลัยและประเทศเนปาล ซึ่งอยู่
ตอนเหนือของประเทศอินเดีย สายที่ 8 จัดส่ง
พระโสณเถระและพระอุตตรเถระเป็นหัวหน้า
ไปประกาศหลักธรรม ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ
ปัจจุบัน คือ ดินแดนแถบอินทรีบริเวณประเทศ
พม่า มอญ และประเทศไทย และสายที่ 9 ส่ง
พระมหินทเถระ ซึ่งเป็นพระโอรสของพระเจ้า
อโศกมหาราชเป็นหัวหน้าคณะเดินทางไป
ประกาศหลักธรรม ณ ตามพมปณินทวิปหรือ
เกาะลังกา คือ ประเทศศรีลังกาในปัจจุบัน
ซึ่งมีพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะเป็นกษัตริย์
ปกครองอยู่ในสมัยนั้น โดยพระองค์ทรง
เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ส่งผลให้
พระพุทธศาสนาในศรีลังกาได้เจริญตั้งมั่นสืบ
กันมาจนถึงทุกวันนี้ อย่างไรก็ตาม ในการไป
แต่ละสายนั้นนักวิชาการเพิ่มเติมว่า จะต้อง
มีพระภิกษุร่วมเดินทางไปอย่างน้อย 5 รูปขึ้นไป
เพื่อสามารถให้การอุปสมบทกุลบุตรใน
ถิ่นนั้นๆ ได้ถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติ
(กองพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553 หน้า 70-74)
หลักฐานที่สะท้อนให้เห็นถึงความใส่ใจพระทัย
ต่อการสร้างความสามัคคีเพื่อทำให้รัฐหรือ
อาณาจักรของพระองค์เกิดความสงบสุขมี

ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่ศิลาจารึกที่
สารนาถและอัลละฮาบาท ส่วนหลักฐานที่
ปรากฏในศิลาจารึกที่ 7 ก็เป็นอีกหลักฐานที่
แสดงให้เห็นถึงการใช้ธรรมเป็นเครื่องปกป้อง
คุ้มครองอาณาจักร โดยพระองค์ทรงแต่งตั้ง
ข้าหลวงประจำเขตปกครองท้องถิ่นให้มี
หน้าที่สั่งสอนประชาชน ทรงฝังหลักศิลา
จารึกพระธรรมหรือพระบรมราชโองการ และ
ทรงแต่งตั้งมหาอำมาตย์ในราชสำนักไว้เป็น
พิเศษเพื่ออำนวยความสะดวกในการประกาศ
พระธรรมนี้ พระองค์ทรงโปรดให้ปลูกต้นไม้
เพื่อให้ร่มเงาให้ชูดบ่อเป็นระยะไปตามถนน
และทรงแต่งตั้งข้าราชการจำนวนมากเป็น
เจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกท่านอื่นเป็นส่วน
ของพระราชินีและพระโอรส พระธิดาของ
พระองค์ (กองพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553 หน้า 73-
74) อย่างไรก็ตาม เสาหินพระเจ้าอโศกมี
จำนวน 84,000 ต้น ซึ่งพระองค์รับสั่งให้
ประดิษฐานเอาไว้ในที่ต่างๆ เช่น ที่สังเวชนีย
สถาน 4 ตำบล และที่อื่นๆ ทั่วประเทศอินเดีย
ลักษณะสำคัญของเสาหินเป็นหินทรายขัด
มัน มีขนาดใหญ่มาก โดยทั่วไปมี
เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เมตร สูง
ประมาณ 10 เมตร บนหัวเสา มักแกะสลัก
เป็นรูปสัตว์ต่างๆ ส่วนมากเป็นรูปสิงห์ 4 ต้น
หันหลังชนกัน เรียกว่า จตุรสิงห์ และบนหลัง
สิงห์มีธรรมจักรตั้งอยู่ อันแสดงให้เห็นถึงพระ
ธรรมแห่งพระพุทธศาสนาได้แผ่ไพศาลไปทั่ว
ทั้งสี่ทิศ ส่วนฐานที่รองรับหัวเสานั้นก็มักมีรูป
สัตว์ต่างๆ อีก เช่น ช้าง ม้า สิงห์ และหงส์

เป็นต้น ซึ่งสัตว์แต่ละรูปก็เป็นสัญลักษณ์แทนเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระประวัติของพระพุทธเจ้า เช่น ช้าง หมายถึง การประสูติ ม้า หมายถึง การเสด็จออกบรรพชา สิงห์หมายถึง การประกาศสังฆธรรม หงส์ หมายถึงการแยกดีแยกชั่ว เสาคือพระเจ้าอโศกในที่บางแห่งยังได้มีการจารึกอักษรพราหมี บันทึกเป็นเรื่องราวต่างๆ เช่น ที่ลุมพินีวัน สถานที่ประสูติ และที่ทรงแสดงมหาสติปัฏฐานสูตร ที่โอศกยะในนิวเดลี เป็นต้น มีการจารึกเรื่องราวปรากฏบนเสาศิลา 30 กว่าแห่ง กล่าวกันว่า การปักเสาคือต่าง ๆ นี้ มีพระมหาโมคคัลลีบุตรติสสเถระ พระอรหันต์ผู้ทรงทิพยจักขุเป็นผู้ชี้บอกตำแหน่งของสถานที่นั้นๆ ด้วยญาณคือตาทิพย์ ทั้งสถูปพระเจ้าอโศก เสาคือพระเจ้าอโศก และรั้วพระเจ้าอโศกเหล่านี้ มีไว้เพื่อเป็นหลักฐานทางพระพุทธศาสนาที่เป็นถาวรวัตถุ คงสภาพได้นาน ไว้ให้อนุชนพุทธบริษัทชั้นหลังได้ทราบถึงพุทธสถานในตำแหน่งที่ถูกต้อง ตรงกับเหตุการณ์ในพระพุทธรูปประวัติอย่างแท้จริง ดังกล่าวมาข้างต้นชี้ให้เห็นถึงความใส่ใจพระทัยในธรรมและการเผยแพร่ธรรมให้กว้างไกลยิ่งใหญ่ไพศาลโดยการส่งพระธรรมทูตออกเป็นสายใหญ่และคัดเลือกผู้เหมาะสมที่จะสามารถนำประกาศพระบรมราชโองการของพระองค์ไปสู่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งยังส่งเสริมให้ประชาชนสนใจที่จะปฏิบัติธรรมหรือทำความดีเพื่อให้ความดีเป็นศิริมงคลต่อตนเอง การใช้กุศโลบายดังกล่าวเช่นนี้แสดงให้เห็น

ว่า พระเจ้าอโศกมหาราชทรงมีพระทัยใฝ่ในธรรมอย่างแท้จริง

ธรรมทูต : กุศโลบายอันแยบยล

พระเจ้าอโศกมหาราชทรงใช้กุศโลบายในการส่งพระธรรมทูตประกาศหลักธรรมไปทั่วประเทศอินเดีย อีกทั้งพระองค์ยังทรงเลือกสรรผู้เป็นธรรมทูตซึ่งคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติที่ดีพร้อมที่จะทำงานให้พระองค์สำเร็จลุล่วงไปได้ คุงเดียวกันทุกประเทศได้อาศัยการทูตในการสร้างสัมพันธไมตรีที่ดีต่อกันทั้งในด้านการเมืองการปกครอง การศึกษา การทหาร การพาณิชย์ เป็นต้น ซึ่งการจะคัดเลือกทูตนั้นจะต้องคัดเลือกจากคุณลักษณะที่สำคัญหลายประการ อาทิ ความรู้ ความสามารถ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความรับผิดชอบ มีการเสียสละ อันเป็นบรรทัดฐานต่อการปฏิบัติหน้าที่ในต่างแดน แน่นนอนที่สุดว่า การที่ได้ทูตที่มีคุณสมบัติประการสำคัญประการหนึ่งก็คือ การมีคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญในการสร้างความศรัทธาเลื่อมใสต่อบรรดามิตรประเทศต่างๆ ได้ จึงถือได้ว่า พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นบุคคลแบบอย่างของโลกทั้งที่เป็นนักปกครองที่ดี มีภาวะความเป็นผู้นำอดเยี่ยมที่สามารถปกครองโดยใช้ธรรมเป็นเครื่องปฏิบัติและมีภาวะผู้นำอันเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติให้กับประชาชนได้เอาเยี่ยงอย่าง แม้อิทธิพลของพระเจ้าอโศกมหาราชก็ยังเป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้งที่มีอยู่จริงในทาง

ประวัติศาสตร์ที่สะท้อนภาพในรูปของ โบราณคดีโบราณวัตถุต่างๆ อาทิ สถูปของ พระเจ้าอโศกที่สารนาถ เสาหินพระเจ้าอโศก เป็นต้น หรือแม้แต่สัญลักษณ์จตุรสิงห์ยังได้ กลายมาเป็นตราแผ่นดินของประเทศอินเดีย (<http://www.thi.wikipedia.org/wiki>.) สิ่งที่ทำให้พระเจ้าอโศกมหาราชสามารถครองใจ ประชาชนได้อย่างยาวนานจนถึงปัจจุบันก็ เพราะพระองค์ทรงการปฏิบัติพระองค์ตาม หลักธรรมอย่างจริงจัง ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ได้วิเคราะห์ถึงการปฏิบัติธรรมของพระเจ้าอโศกมหาราช ดังนี้ 1) เน้นทาน คือ การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกันด้วยทรัพย์ และสิ่งของ แต่ย่ำธรรมทาน คือ การช่วยเหลือด้วยการ แนะนำในทางความประพฤติ และการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องว่าเป็นกิจสำคัญที่สุด 2) การ คຸ້ມครองสัตว์ งดเว้นการเบียดเบียนสัตว์ โดยเฉพาะให้เลิกการฆ่าสัตว์บุชายัญอย่าง เด็ดขาด 3) ให้ระงับการสนุกสนานบันเทิง แบบมัวเมา มัวสุม รื่นเริง หันมาใฝ่ใน กิจกรรมทางการปฏิบัติธรรมและเจริญปัญญา เริ่มแต่องค์พระมหากษัตริย์เอง เลิกเสด็จเที่ยวหาความสำราญโดยการล่าสัตว์ เป็นต้น เปลี่ยนมาเป็นธรรมยาตรา เสด็จไปนมัสการปูชนียสถาน เยี่ยมเยียนชาวชนบท และแนะนำประชาชนให้ปฏิบัติธรรม แทนการประกอบพิธีมงคลต่างๆ 4) ย้ำการปฏิบัติธรรม ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในสังคม การเชื่อฟังบิดามารดา การเคารพนับถือครูอาจารย์ การปฏิบัติชอบต่อทาสกรรมกร เป็นต้น 5) เสรีภาพในการนับถือ

ศาสนา และความสามัคคีปรองดอง เอื้อเฟื้อ นับถือกันระหว่างชนต่างลัทธิศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552 หน้า 119-120)

แบบอย่างนักปกครองโดยธรรม

พระเจ้าอโศกมหาราชทรงนำหลักธรรมมาเป็นที่พึ่งในการปกครองทวยราษฎร์ทั้งหลายของพระองค์ให้อยู่เย็นเป็นสุขและมีชัยชนะโดยมิต้องใช้อาวุธศัตราตั้งพระเจ้าจักพรรดิทัพเหนมิ ดังพุทธพจน์ว่า ภิคุหุทั้งหลาย ...ผู้ทรงธรรม ครองราชย์โดยธรรม ทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทรตั้งสี่เป็นขอบเขต ทรงได้รับชัยชนะ มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการได้แก่ (1) จักรแก้ว (2) ช้างแก้ว (3) ม้าแก้ว (4) มณีแก้ว (5) นางแก้ว (6) คหบดีแก้ว (7) ปริณายกแก้ว มีพระราชโอรสมากกว่า 1,000 องค์ ซึ่งล้วนแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถยกย่ำราชศัตรูได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อาชญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา ครอบครองแผ่นดินนี้มีสาครเป็นขอบเขต” (พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค, หน้า 60) จากพระพุทธพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงสามารถปกครองแผ่นดินด้วยการใช้ธรรมเป็นที่ตั้งในการปกครอง ภายหลังจากที่พระองค์เปลี่ยนพระทัยมานับถือพระพุทธศาสนาแล้ว พระองค์ก็ไม่มีพระทัยโหดร้ายอำมหิตกับประชาชนหรือแม้กระทั่งสัตว์อีกเลย ตรงกันข้ามพระองค์ทรงมีพระทัย

เมตตากฎณาต่อสัตว์โลกทั้งหลายด้วยการปกปักรักษาคุ้มครองให้อยู่ดีมีสุข อาณาจักรของพระองค์ในยุคหลังสงครามแคว้นกาลิงคะก็สงบร่มเย็น ยิ่งไปกว่านั้น พระองค์ทรงส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติต่อกันด้วยเมตตาเกื้อกูล ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกที่ 7 สรุปความได้ว่า ให้มีเมตตากฎณา เผื่อแผ่แบ่งปันซึ่งสัตว์ สะอาด สุภาพอ่อนโยน และเป็นคนดีต่อกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2552 หน้า 183) ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การเป็นผู้ปกครองที่ชนะด้วยการไม่ใช้อาวุธจะทำให้สามารถขยายอาณาจักรแผ่ไปทั่วไพศาล ซึ่งมีแต่จะนำความสงบร่มเย็นไปสู่ผู้ใต้ปกครองอย่างไม่มีที่สิ้นสุดสอดคล้องกับวิถยานิพนธ์ของ พระอาทิตย์ อคฺคจิตฺโต (มาตรา) (2554) ที่ได้ศึกษาจริยวัตรของพระเจ้าอโศกมหาราชแล้วพบว่า “พระเจ้าอโศกมหาราชทรงมีพระจริยวัตรที่ดีงาม เป็นแบบอย่างอันดีแก่ทุกคน การปฏิบัติตามพระจริยวัตรของพระองค์ มีคุณค่าในด้านการเป็นผู้ปกครองที่ใช้นโยบายธรรมวิชัย มีคุณค่าในด้านการเป็นคฤหัสถ์ที่ประพฤติธรรม และมีคุณค่าในด้านการเป็นชาวพุทธตัวอย่าง พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงธรรม ปกครองแผ่นดินโดยธรรม ทำคุณประโยชน์ให้กับพระพุทธศาสนา และทำคุณประโยชน์ให้กับประชาชนมากมาย ผู้ปกครองที่ปฏิบัติตามนโยบายธรรมวิชัยของพระองค์ ย่อมเป็นผู้ปกครองที่ดียิ่ง คฤหัสถ์ที่ปฏิบัติตามแบบอย่างพระองค์ ย่อมเป็นคฤหัสถ์ที่สังคมต้องการให้ร่วมงานด้วย

ชาวพุทธที่ปฏิบัติตามแบบอย่างพระองค์ ย่อมเป็นชาวพุทธที่สมบูรณ์แบบอย่างแท้จริง” ดังกล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่า พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นแบบอย่างแห่งการเป็นนักปกครองที่ดีทรงธรรมและนำมาปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างแก่นักปกครองรุ่นหลังสืบมาจนทุกวันนี้

สรุป

การศึกษาประวัติของพระเจ้าอโศกมหาราชรวมถึงการเปลี่ยนพระทัยมานับถือพระพุทธศาสนาซึ่งในชีวิตช่วงต้นรัชกาลของพระองค์ทรงโหดร้าย ทารุณ อามหิตอย่างน่ากลัว ทั้งเป็นต้นเหตุในการทำให้ทหารและประชาชนตายเป็นจำนวนมากในการรบที่แคว้นกาลิงคะ ได้ทำให้พระองค์เกิดพระทัยสลดสังเวชต่อภาพการตายอันมีพระองค์เป็นต้นเหตุอีกทั้งพระองค์ก็ทรงเป็นคนที่มีใจเป็นคนเลวหรือคนชั่วโดยธรรมชาติ พอได้ฟังธรรมจากสามเณรนามว่านิโครธจบลงและได้ดื่มด่ำกับรสพระธรรม และกลับสติคืนได้ พระองค์ก็ได้ทรงสร้างคุณานุประโยชน์มหาศาลไม่ว่าจะเป็นการปกครองที่พระองค์ทรงใช้ธรรมหรือธรรมลีปเป็นเครื่องมือในการกลมเกลียวพฤติกรรมของประชาชนไม่ให้เกิดความกระด้างกระเดื่องต่อรัฐ จนเกิดความสุขสงบไปทั่วอาณาจักรของพระองค์ อย่างไรก็ตาม พระองค์ถือเป็นแบบอย่างของคนทั่วไปที่อยากจะกลับใจจากความชั่วมาสู่ความดีอันจะสามารถนำความสุขมาให้ทั้งแก่ตนเองและคนอื่นต่อไป

บรรณานุกรม

กองพุทธศาสนศึกษา, สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2553).

ประวัติความสำคัญของการเผยแพร่ พระพุทธศาสนา.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,
2553.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต).

(2541). **จารึกพระเจ้าอโศก.**

กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2552).

จารึกอโศก (ธรรมจักรบนเศียรสี่ สิงห์) รัชศาสตร์แห่ง ธรรมาธิปไตย. สรุปรากการ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม.

พระอาทิตย์ อคุคจิตฺโต (มาตรา). (2554).

ศึกษาจริยวัตรของพระเจ้าอโศก มหาราช. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหามกุฏราช วิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย .มูลนิธิ ,

พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,2539.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2508).**ปฐมสมันต**

ปาสาทิกาแปล ภาค 1 อรรถกถา

พระวินัย. กรุงเทพมหานคร :
มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรม
ราชูปถัมภ์.

วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี. (2558).พระเจ้า

อโศกมหาราช. ค้นเมื่อวันที่ 25

พฤษภาคม 2558 จาก

<http://www.thi.wikipedia.org/wiki>.

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ.

(2502). **ตำนานพระพุทธเจดีย์**

ตอนที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

คลังวิทยา.

Anuradha Seneviratna. (1994). King

Asoka and Buddhism Historical

& Literary Studies. Kandy, Sri

Lanka : Buddhist Publication

Society.

Beni Madhab Barua's. (1995). **Asoka**

and His Inscriptions, Pts. I and

II, 2nd ed. Calcutta: New Age

Publishers.

James M. Macphail. (1951). **The Heritage**

of India Series. Calcutta : YMCA.

Jerry Bentley. (1993). **Old World**

Encounters: Cross-Cultural

Contacts and Exchanges in Pre-

Modern Times. New York:

Oxford University Press.

P.H.L. Eggermont. (1956). **The**

Chronology of the Reign of

Asoka Moriya (Leiden, 1956);

“New Notes on Asoka and His

Successors,” Persica, (Leiden,
1965-66)

Pillar Edict (PE) IV. See K.R. Norman,
“Asoka and Capital Punishment,”
Journal of the Royal Asiatic Society,
no1, pp.16-24.

Wikipedia the Free Encyclopedia.
(2015). Asoka. Search for 25th
May 2015 from <http://www.encyclopedia.com/to pic/Asoka.aspx>.